

Μελέτη

Ευνοϊκή υποδοχή

Το βιβλίο των Ιβερσεν και Σόσκis έχει προσεχθεί ιδιαίτερα στον αγγλοσαξονικό κόσμο, με ιδιαίτερα ευνοϊκές κριτικές, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν εκείνες του γνωστού δημοσιογράφου Μάρτιν Γουλφ στους «Financial Times» και της διακεκριμένης πολιτικής επιστήμονος του Πανεπιστημίου Κολούμπια Σέρι Μπέρμαν στον ιστότοπο Social Europe.

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ενώ μια διαδεδομένη γνώμη για τις σχέσεις καπιταλισμού και δημοκρατίας είναι ότι ο πρώτος υπονομεύει τη δεύτερη και ότι οι ανισότητες εισοδήματος και πλούτου διευρύνονται ενώ η δημοκρατία απονομιμοποιείται (Βόλφγκανγκ Στρέεκ, Τομά Πικετί, κ.ά.), οι Τόρμπεν Ιβερσεν (Χάρβαρντ) και Ντέιβιντ Σόσκis (London School of Economics) υποστηρίζουν αντιθέτως ότι κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα και πάντως στον τρέχοντα αιώνα η σχέση καπιταλισμού και δημοκρατίας είναι συμβιωτική, προς όφελος και των δύο. Καπιταλισμός και δημοκρατία έχουν υπογράψει ένα άτυπο σύμφωνο συμβίωσης. Κατά τους συγγραφείς, ο καπιταλισμός ούτε μπορεί ούτε θέλει να υπονομεύσει τη δημοκρατία, αφού ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων επιχειρήσεων πολύ σπάνια τις κάνει να συνενώνονται εναντίον των κυβερνήσεων. Και αυτό γιατί οι μεγάλες σύγχρονες επιχειρήσεις έχουν ανάγκη τις κυβερνήσεις, οι οποίες αφενός ρυθμίζουν το πλαίσιο του ανταγωνισμού, αφετέρου παρέχουν υποδομές και άλλα δημόσια αγαθά στις γεωγραφικές περιοχές όπου εγκαθίστανται μαζικά οι επιχειρήσεις. Αυτό αφορά κατ' εξοχήν τις επιχειρήσεις της ψηφιακής οικονομίας με μεγάλο κύκλο εργασιών.

Οι Ιβερσεν και Σόσκis τεκμηριώνουν ότι, αντίθετα από το κοινώς λεγόμενο, το σύγχρονο κεφάλαιο «έχει πατρίδα». Οι τεχνολογικά προηγμένες επιχειρήσεις του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα συνωστίζονται σε μερικές αναγνωρίσιμες περιοχές των αναπτυγμένων χωρών (Βορειοδυτική Ευρώπη, βορειοανατολικές Πολιτείες των ΗΠΑ και Καλιφόρνια). Δεν μετακινούνται από αυτές για να αναζητήσουν πιο ελκυστικά περιβάλλοντα από απόψεως φορολογίας και εργατικού δικαίου, αφού οι πιο εξειδικευμένοι εργαζόμενοι μεταναστεύουν προς τις ίδιες περιοχές. Έτσι, εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, καινοτομίες, έρευνα και τεχνολογία, μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις και λίγο έως πολύ ομαλή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών συμβιώνουν και αναπτύσσονται μαζί σε συγκεκριμένες χώρες, στις «αναπτυγμένες καπιταλιστικές δημοκρατίες».

Κρίσιμοι ψηφοφόροι

Οι δύο συγγραφείς θεωρούν ότι στις ανωτέρω δημοκρατίες, στη δική μας μετα-φορντική εποχή, υπάρχει μια κρίσιμη μάζα ψηφοφόρων οι οποίοι είναι εργαζόμενοι υψηλών τεχνικών δεξιοτήτων, ψηφίζουν κόμματα που επιδιώκουν τη διατήρηση και μεγέθυνση της οικονομικής ευημερίας τους και υποστηρίζουν την αναπαραγωγή της συμβίωσης της φιλελεύθερης δημοκρατίας με τον αναπτυγμένο καπιταλισμό. Το μοντέλο της καπιταλιστικής δημοκρατίας, σε αντίθεση με άλλα που γνωρίσαμε στον 20ό αιώνα, έχει αυξήσει σε βάθος χρόνου τη συνολική ευημερία ενός έθνους, αλλά και την ευημερία του καθενός. Μόνο μια μειοψηφία πολιτών, δηλαδή τα μέλη της παλιάς μεσαίας τάξης που, λόγω χαμηλών δεξιοτήτων ή αδυναμίας προσαρμογής στις εξελίξεις, δεν επωφελούνται από διαύλους ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας, έλκονται από διαφορετικά πολιτικο-οικονομικά μοντέλα. Κατά διαστήματα, η μειοψηφία αυτή μπορεί να διευρυνθεί, προωθώντας τη μάλλον παροδική άνοδο λαϊκιστικών κομμάτων στην εξουσία. Στο μεταξύ, όμως, η πλειοψηφία έχει αυξήσει το βιοτικό της επίπεδο, παρότι κατά μήκος του χρόνου, όπως έχει δείξει ο Πικετί, συνολικά οι ανισότητες εισοδήματος και πλούτου αυξήθηκαν. Οι κυβερνήσεις εισέπραξαν μέρος του αυξανόμενου πλούτου με τη μορφή υψηλότερων φορολογικών εσόδων και τα διένειμαν, σε διαφορετικό βαθμό ανά χώρα, σε νέες εκπαιδευτικές ευκαιρίες, τις οποίες εκμεταλλεύθηκαν οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι και οι γόννοι τους. Αντίθετα με άλλους συγγραφείς,

Ο Ντέιβιντ Σόσκis

Ο Τόρμπεν Ιβερσεν

Η συμβίωση δημοκρατίας και καπιταλισμού

Δύο γνωστοί καθηγητές **πολιτικής οικονομίας** υποστηρίζουν ότι και τα δύο συνεργάζονται επ' ωφελεία τους στον 21ο αιώνα

TORBEN IVERSEN
KAI DAVID SSKIS
Democracy and Prosperity: Reinventing Capitalism through a Turbulent Century
Princeton University Press, Princeton 2019,
σελ. 360, τιμή 24 στερλίνες

οι Ιβερσεν και Σόσκis δεν πιστεύουν ότι επικρατεί η λογική του μηδενικού αθροίσματος: μπορεί οι πολύ πλούσιοι να έγιναν πλουσιότεροι, αλλά και οι νέες μεσαίες τάξεις, στηριζόμενες στις τεχνικές δεξιότητές τους, έγιναν απαραίτητες για τις επιχειρήσεις, ωφελήθηκαν εμμέσως από την ευημερία των πολύ πλούσιων και στο γύρισμα του 20ού προς τον 21ο αιώνα διατήρησαν το σχετικά υψηλό διαθέσιμο εισόδημά τους. Θα λέγαμε ότι οι νέες μεσαίες τάξεις υποπογράφουν το σύμφωνο συμβίωσης δημοκρατίας και καπιταλισμού, αφού αυτό τους προσφέρει εκπαίδευση, δουλειές και ανοδική κοινωνική κινητικότητα.

Ανσυχητικές αντιρρήσεις

Ενώ το επιχείρημα των δύο συγγραφέων φαίνεται πειστικό, ο αναγνώστης έχει στο πίσω μέρος του μυαλού του εικόνες από σχετικά πρόσφατα ανσυχητικά φαινόμενα. Πρώτον, το γεγονός ότι οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι συρρέουν σε λίγες γεωγραφικές περιοχές με ιδιαίτερη τεχνολογική ανάπτυξη και ότι το κεφάλαιο είναι εμπεδωμένο εκεί δεν σημαίνει ότι και στο μέλλον εργαζόμενοι και κεφάλαιο θα είναι αγκιστρωμένοι στις ίδιες περιοχές. Τι θα συμβεί, λόγω χάρις, αν μελλοντικά η εξειδικευμένη εργασία υποκατασταθεί από μηχανές και ψηφιακά προγράμματα, όπως

ήδη συμβαίνει με την ανειδίκευτη εργασία; Οι δύο συγγραφείς αισιοδοξούν θεωρώντας ότι η επέκταση της ρομποτικής και της τεχνητής νοημοσύνης δεν θα περιορίσει την ανάγκη για εξειδικευμένη εργασία και δεν θα κάνει το κεφάλαιο πιο κινητικό από ό,τι είναι σήμερα. Αυτό μένει να αποδειχθεί. Και δεύτερον, είναι πιθανόν ότι η δημοκρατία δεν κινδυνεύει από τον καπιταλισμό ούτε αυτός από εκείνην, αλλά υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να κινδυνεύουν και οι δύο από υπερεθνικές προκλήσεις τις οποίες, μέχρι στιγμής, ηγέτες και έθνη του αναπτυγμένου καπιταλισμού παρατηρούν με αδυναμία, αν όχι αδιαφορία: επιδεινούμενη κλιματική αλλαγή, αιματηροί πόλεμοι στην περιφέρεια (π.χ. Υεμένη), νέες επιδημίες και διογκούμενες μεταναστευτικές ροές προς τη Δύση. Μπορεί η παγκοσμιοποίηση να μην έβλαψε τον καπιταλισμό και τη δημοκρατία, αλλά οι μη οικονομικές όψεις της εξελίσσονται απρόβλεπτα και μελετώνται λιγότερο από ό,τι θα έπρεπε.

Ο κ. Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών και ερευνητής του ΕΛΙΑΜΕΠ.